

Sulo Hurstinen

SUOMALAISEN VIULUTAITEEN
URANUURTAJA

TOIMITTANUT RANJA AUKEE

Sulo Hurstinen

**SUOMALAISEN VIULUTAITEEN
URANUURTAJA**

TOIMITTANUT RANJA AUKEE

*Kangasalan kunnan Björkqvistin rahasto on
myöntänyt apurahaa tämän kirjan kirjoittamiseen.*

© Ranja Aukee

Ulkoasu ja taitto: Graafinen Suunnittelu Gomedio Oy
Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-951-568-488-2

SISÄLTÖ:

Lukijalle.....	4
1. Elämän aamu	8
2. Sulo Hurstisen tuotantoa jäljittämässä	12
3. Soittolan perhe.....	22
4. Kouluvuodet Hämeenlinnassa.....	32
5. Helsingin musiikkiopisto ja sen ensimmäiset viulistit	46
6. Victor Nováček – opettaja ja ystävä	54
7. Elämästä Helsingissä 1900-luvun alussa	62
8. Jatko-opinnot Prahassa.....	72
9. Ensikonsertti 1906	82
10. Lindelöfit ja oma perhe.....	92
11. Sibeliuksen viulukonsertton vaiheista	104
12. Berliinin onnelliset vuodet.....	116
13. Mietteitä muusikoista ja musiikista	130
14. ”Nuorena piti olla ensimmäinen”	142
15. Muistoja konserttimatkoilta Suomessa	150
16. Pohdintoja elämänkulusta ja opetustyöstä	162
17. Arvostelemisesta ja arvostamisesta	178
Jälkisanat	184
Lähteet.....	188
Liite: Sulo Hurstisen äänitteet.....	196

Lukijalle

Viuutaiteilija Sulo Hurstisen (1881–1979) julkaisemattomien muistelmien löytyminen on monen sattuman ja etsimisen tulos. Hurstinen oli kaukainen sukulaiseni, isäni eno, mutta en tuntenut häntä henkilökohtaisesti. Lapsena kuulin mummini ja tätieni puhuvan Sulo-enosta, mutta muistan vain, että puheen sävy oli arvostava. Perin tädiltäni Sulo Hurstisen äidin, Emilia Hurstisen vuonna 1878 häälahjaksi saaman lipaston, jonka laatikosta löysin Helsingin Sanomissa 12.9.1979 julkaistun Sulo Hurstisen muistokirjoituksen. Siinä sanottiin, että hän oli ensimmäisenä suomalaisena soittanut Sibeliuksen viulukonserton ulkomailla, Berliinissä, vuonna 1908 myötäilijänä Berliinin filharmoninen orkesteri.

Tammikuussa vuonna 2015 istuin Tampere Filharmonian konsertissa, missä Baiba Skriba soitti Sibeliuksen viulukonserton. Olen aina rakastanut tuota konserttoa, siksi olin sinne mennyt nytkin. Tauolla luin käsi-ohjelmaa, jossa kerrottiin konserton alkuvaiheista. Ja sitten koin kuin salamaniskun: Siinä ei mainittu, että Sulo Hurstinen oli sen ensimmäinen suomalainen esittäjä! Siitä alkoi viulukonserton historian penkominen. Varsinainen onnenpotku sattui Kangasalan kirjastossa, missä olin etsimässä musiikinhistorian kirjoja. Kirjastonhoitaja kuljetti minua hyllyjen luo ja kuunteli vuolasta puhettani. Sitten hän nappasi hyllystä Olli Lehdon (2008) teoksen Tieteen aatelia. Hiukan emmin, kannattaisiko minun nyt matemaatikkojen elämäkertaan perehtyä, mutta otin sen kumminkin. Ja sieltä löytyi ratkaiseva vihje: Lehto kertoi Lorenz Lindelöfin tyttärestä Thyrasta, joka meni naimisiin nuoren viulistin, Sulo Hurstisen kanssa. Sen lisäksi hän kertoi tuosta Berliinin konsertista vuonna 1908. Lähteenä hän viittasi Marjatta Groundstroemin arkistoon. Kyseisen henkilön tiedot löytyivät Helsingin puhelinluettelosta. Kävi ilmi, että hän oli Hurstisen Ruth-tytären tytär. Hän suostui ensi soittamalla lähettämään isoisänsä muistelmat minulle. Lupasin toimittaa niistä julkaisun. Sain siihen tarkoitukseen apurahan Kangasalan kunnan Björkqvistin rahastolta helmikuussa vuonna 2016. Ryhdyin muokkaamaan ja täydentämään

käsikirjoitusta ja perehtymään kultakauden kirjallisuuteen, viulunsoiton historiaan, elämäkertoihin ja muuhun. Oman urani olin luonut terveystutkimuksen parissa eikä minulla ole minkään instrumentin soittotaitoa.

Toimittajan roolissa olen muokannut Hurstisen omaa tekstiä mahdollisimman vähän, lähinnä olen siirtänyt samaan aiheeseen liittyviä kappaleita toistensa yhteyteen. Sen lisäksi olen tehnyt tekstiin korjauksia ja lisännyt kuvia. Uutta tekstiä kirjoitin Sulo Hurstisen konserteista ja niiden arvosteluista sekä muusta musiikillisesta toiminnasta. Perusteluna täydennyksille oli se, että Sulo Hurstisen elämäntyöstä ei aiemmin ole kirjoitettu juuri muuta kuin konserttiarvosteluja ja lehtiartikkeleita. Hänen ei esimerkiksi tiedetä olleen merkittävä Sibeliuksen musiikin esittäjä sekä Suomessa että ulkomailla. Musiikin historian kokoomateoksissa mainitaan, että Sulo Hurstinen piti elämänsä aikana 1 500–2 000 henkilökohtaista konserttia.

En pysty tässä teoksessa esittämään kuvausta Sulo Hurstisen koko tuotannosta, jo pelkästään konserttien määrä ja niistä tehtyjen arvostelujen määrä on niin suuri, että niistä voisi tehdä tutkimuksen. Olen pyrkinyt poimimaan olennaisia arvosteluja, luonnehdintoja hänen taiteilijapersoonastaan, ohjelmistostaan ja soittamisestaan. Pääpaino on Hurstisen uran alkuvuosissa. Useita vuosikymmeniä jatkuneen uran mahdolluttaminen yhteen teokseen olisi ollut liian suuri tehtävä aloittelevalle musiikin historiasta kirjoittavalle. Suureksi avuksi minulle on ollut professori Tuomas Haapanen, joka on tuntenut Sulo Hurstisen ja soittanutkin hänen sävellyksiään. Hän kannusti minua julkaisemaan muistelmat.

Perhetaustaa kuvaavan luvun ainekset olen koonnut historiallisista lähteistä sekä haastatellut henkilöitä, jotka ovat tunteneet Sulo Hurstisen tai hänen perheenjäseniään. Keskeinen perhe- ja sukutietojen antaja on ollut Kangasalla asuva Hurstisen Eeva-siskon tytär Maija Harju, o.s. Salminen. Häneltä olen saanut valokuvia, kortteja, lehtileikkeitä, sukuselvityksen ja useita ihania keskusteluhetkiä.

Muistot voivat saada kullatut siivet, ja ikävimmät asiat voi haluta unohtaa tai ohittaa. Kun ihminen on elänyt lähes satavuotiaaksi, lähtenyt tsaarinaikaisen köyhän Suomen maaseutuoloista maailmalle, on hän läpikäynyt paitsi Suomen historian merkittäviä tapahtumia, myös viulutaitteen ja kulttuurin kultaisen nousukauden 1800-luvun lopulta lähtien. Suomen valtiollisen kehityksen vaiheista, heräävästä kansallisuusaatteesta, kieliriidoista, sisällissodasta, itsenäistymisestä, maailmansodista, pienen maan vaurastumisesta ja kaikesta niihin sisältyvästä ja paljosta

muusta ei ole ollut mahdollista kirjoittaa tähän teokseen. Tarkoituksena on kertoa viulutaiteemme uranuurtajan elämästä ja hänen saavutuksistaan sekä antaa hänelle arvostusta ja paikka Suomen musiikinhistoriassa.

Sulo Hurstinen on halunnut muistelmissaan kertoa viulistin elämästä, rakastamastaan musiikista, sen esittämisestä ja niistä matkoista, tapahtumista ja ihmisistä, joita hän on musiikkinsa kautta kohdannut. Hän näyttää tunteneen lähes koko Helsingin kulttuuriseurapiirin 1900-luvun alkuvuosikymmeninä ja sen lisäksi laajasti musiikkielämän merkkihenkilöitä eri puolilla Eurooppaa. Muistelut antavat hyvän kuvan kulttuuripiirien seurustelutavoista, erilaisista konserteista ja niihin liittyvistä tavoista. Klassisen musiikin suuret nimet tulevat esille sekä säveltäjien, esittäjien että sävellysten kautta. Muistelmat sisältävät kulttuurihistoriallisesti merkittävää tietoa, myös uutta tietoa. Mahdollisista pettymyksen tunteista ja muusta ikävästä, mitä Hurstinen varmasti on kokenut 1900-luvun alun taiteen nousun ja kovan kilpailun tiimellyksissä, hän ei juuri kerro.

Tämä kirja on kirjoitettu siten, että Sulo Hurstisen oma muistelmateksti on kirjoitettu sisennyksellä ja toimittajan teksti normaalilevyisellä tekstillä. Paikoitellen olen tehnyt pitkiäkin lisäyksiä, kertonut muun muassa Hurstisen perheestä, Kuhmalahdesta, viulunsoiton uranuurtajista ja ajan musiikista. Hurstinen esitteli muistelmissaan kovin vaatimattomasti omia ansioitaan. Siksi olen täydentänyt teosta kuvauksilla konserteista, sävellyksistä, sovituksista ja levytyksistä. Valokuvat ovat pääosin peräisin yksityisistä kokoelmista ja museoiden arkistoista, mistä niitä on saanut ostaa tai voinut valokuvata. Kirjan lopussa on luettelo kunkin luvun keskeisistä lähteistä ja lisäksi laajempi luettelo aiheeseen liittyvistä kirjallisuudesta.

Muistelmista piirtyy kuva Sulo Hurstisen persoonasta. Kertoessaan rakkaudestaan musiikkiin ja sen esittämiseen hän tuo aidolla ja kauniilla tavalla esiin, mitä soittaminen ja musiikin esittäminen merkitsi tulkitsevalle ja luovalle taiteilijalle, joka oli tiedostanut oman tehtävänsä ja halusi pyrkiä tinkimättömästi sitä kohti. Näin hän tuli antaneeksi meille harvinaisen ja arvokkaan lahjan. Hänen paikkansa konsertoivana viulistina uuden ja vanhan kulttuurin, romanttisen ja modernin musiikkitaiteen, köyhän ja vaurastuvan maan välissä oli ainoa laatuaan. Uranuurtajan kohtalo on raivata tietä perässä tuleville, jotta nämä voisivat yhä helpommin päästä yhä parempiin saavutuksiin. Sulo Hurstinen soitti monet klassisen musiikin tunnetut viuluteokset ensimmäisenä Suomessa

ja ensimmäisenä suomalaisena ulkomailla. Se tuotti hänelle iloa. Hän oli rohkea ja itsenäinen, kun hän heittäytyi kirjaimellisesti viulunsa varaan. Monilla Suomen paikkakunnilla konsertoinut Hurstinen oli odotettu ja arvostettu taiteilija, jonka musiikki soi suoraan kuulijoiden sydämiin.

Tämän teoksen toimittamisella haluan tehdä kunnia Sulo Hurstisen elämäntyölle ja hänen muistolleen. Kiitän sydämellisesti kaikkia teitä, jotka eri tavoin kannustitte ja autoitte minua teoksen toimittamisessa julkaistavaksi. Erityisesti kiitän Marjatta Groundstroemia, joka antoi isoisänsä muistelmat käyttööni ja Kangasalan kunnan Björkqvistin rahastoa apurahasta, joka mahdollisti niiden toimittamisen kirjaksi. Työn tekemisessä suureksi avuksi ovat olleet professori Tuomas Haapasen asiantuntemus, Maija Harjun suvuntuntemus sekä kustannustoimittaja Joni Nikkolan apu toimitustyössä. Kiitos myös kaikille avuliaisille ystävileni. Ilman Suomen upeaa arkisto-, museo- ja kirjastolaitosta ja niiden osaavaa ja palvelevaa henkilökuntaa olisi tällaisten teosten tekeminen mahdotonta. Suuret kiitokset teille kaikille!

Kangasalla lokakuussa 2017

Ranja Aukee

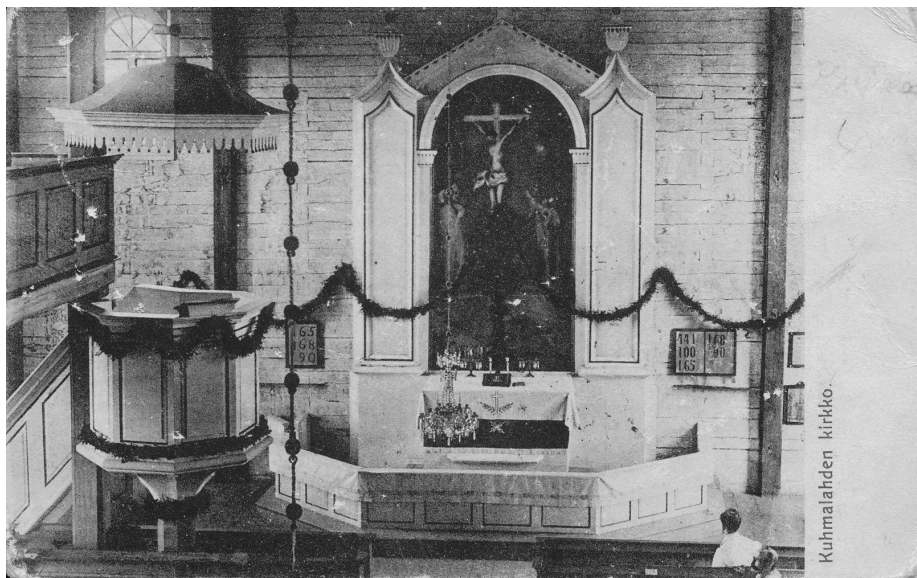
Elämän aamu

Jälkeenpäin on ollut mahdotonta selvittää, millä tavoin ja milloin Sulo Hurstinen kirjoitti muistelmansa. Alkuperäisteksti on kirjoitettu sähkökirjoituskoneella, mitä Hurstinen ei ole voinut tyttärentyttären mukaan tehdä itse. Sen pituus oli harvalla rivivälillä yhteensä 95 sivua. Prologi ja epilogi, joiden kirjoittajasta ei ole tietoa, käsittivät yhteensä seitsemän sivua. Ne on jätetty tästä kirjasta pois, koska kirjoittajasta ei ole varmuutta ja ne sisälsivät kuvausta perheestä ja tapahtumista, jotka sisältyvät muistelmiin. Alkuperäisissä muistelmissa oli kuusi roomalaisin numeroin merkittyä lukua, joista ensimmäinen alkoi näin:

Kevättalven pakkastaivas läikehtii auringonlaskun aikaan räikeän-punaisena kuin olisi sula laava räjähtänyt maapallomme sisuksista avaruuteen. Jospa olisin maalari, ikuistaisin näkemäni niin aitona, että jokainen pysähtyisi ja tuntisi kuten minä. Musiikilla voi kertoa maalarin tunteista hänen maalatessaan taulua, mutta kaikessa syvyydessäänkin musiikin värit ovat mustavalkoisia, niin ihmeellisiä ulottuvuuksia kuin niillä onkin.

Kuljen viulukotelo kädessäni katua lumen narskuessa askelten alla ja ajattelen, että jos olisin taiteilija ja muusikko, voisin kuvata kaiken näkemäni ja kuulemani. Tauluni olisivat sellaista musiikkia, jota kukaan ei ole koskaan nähnyt, ja musiikkini sellaisia kuvia, joita kukaan ei ole kuullut. Näkeminen, kuuleminen ja tunteminen, kaikki ne olisivat yhtä vaistoavaa sielua.

Oliko minulle onneksi, että isäni oli kanttori-urkuri ja musiikki tuli minulle kuin perinnöksi. Kuitenkin tunnen, että musiikissa on minun elämäntehtäväni. Väistämätöntä se on, tämä pakkomielle, mistäpä maalaispojan päähän muuten olisi tällaista iskenyt. Tässä karussa maassamme on jäykkäsormisia ja yksiviivaisia ihmisiä, jotka musiikki ja tanssi saavat riivaantumaan vain mielettömimpinä hetkinään. Saamme perintönä paljon sellaista, johon sitten

Kuhmalahden kirkon alttari. Postikortti vuodelta 1915.

KUVAAJA TUNTEMATON. LÄHDE: RANJA AUKEEN ARKISTO.

elämämme varrella kapinoinnistamme huolimatta ajaudumme. Se voi olla lahjakkuutta, heikkoutta tai sairautta – kuinka oman itsensä kannalta tärkeätä olisikin, että saisi valita vanhempansa. Isäni, opettaessaan minulle urkujensoittoa Kuhmalahden kirkossa, avasi ovet musiikin maailmaan.

Kuten kirjaimet opittuamme meille aukeaa kirjoista koko maailma ihmisineen ja ihmeineen, niin nuoteista vähitellen löytyi satojen vuosien ajoilta ihmisiä tunteineen ja ajatuksineen, ylpeitä, nöyriä, iloitsevia, surevia, vaikeasti lähestyttäviä, ystävällisiä – ihminen sellaisena kuin hän on tänään tai satoja vuosia sitten. Musiikista löytää ihmisen ja maailman sydämen, joka on muuttumaton iankaikaisesti. Kirkon hämärässä soittaessani olin toisessa maailmassa, se oli kuin toinen puoli minääni, joka oli minulle lahjoitettu. Kuinka kituliaasti elävätkin ihmiset, jotka rikkautta itsestään eivät löydä.

Musiikki avaa ovet toisen ihmisen salatuimpaan sisimpään, jota hän muuten niin tarkkaan varjelee kaikelta kosketukselta. Kun menen soittamaan ihmisille, jotka musiikissa löytävät toisensa, raken-

Kuhmalahden kirkon urkuparvi vuonna 1931.

KUVAAJA TUNTEMATON. LÄHDE: INKERI YLI-HINKKALAN ARKISTO.

nan viuluni äänellä siltoja toisten ihmisten luo, siltoja, joita kannattaa vain hetkellisesti värisevä melodian kaari. Ja nuo äänet katoavat jonnekin olemattomiin tulematta enää koskaan takaisin. Tai ehkä ne sittenkään eivät katoa vaan jäävät värisemään ihmisen lämpösimpään ja punaisimpaan sisimpään.

On ihmeellistä tajuta hallitsevansa ihmisiä soitollaan, se on kuin noituutta. Minua itseänikin viulun syvä kaiho joskus värisyttää, tuntuu kuin olisin juuri löytämäisilläni ne sävelet, jotka räjäyttävät minut tunteen ahdistuksessa kuten jokin määrätty sävel saattaa helähdyttää pirstaleiksi kalliin kristallimaljakon. Kerran soitettuani Wieniawskin Legendan keskiosan kauniin melodian G-kielellä, säestäjänä riensi minua kiittämään vaikuttavasta esityksestä.

Loppujen lopuksi elämä muodostuu pikkuasioista. On saatava joskus kiitosta, että uskaltaa taas elää eteenpäin, olkoonkin että sen ottaa nuorena kaksin verroin todempana kuin arvostelun. Mutta kun on köyhä eikä tunne itseään neroksi, kaipaa tunnustusta. Eihän voi

olla varma tulevaisuudestaan, jota ei vielä ole elänyt. Ei kuten Toivo Kuula, joka heti uransa alussa julisti: ”Minä olen Suomen Beethoven!” Nyt 91-vuotiaana olen elänyt merkittävimmät vuodet, olen niiden aikana ratkaissut elämiseni tarkoituksen.

Muistelun ja omaelämäkerran raja on häilyvä. Elämäkerta kattanee useammin koko elämän kirjon, siksi tässä kirjassa puhutaan Hurstisen muistelmista. Vaikka hänen muistelmansa ovat peräkkäisiin ajallisiin tapahtumiin pääasiallisesti perustuvia, puuttuu niistä kuitenkin suurelta osin esimerkiksi lapsuuden- ja nuoruudenkokemusten kuvaus. Elämäkertoja voi puolestaan kirjoittaa henkilö itse tai joku muu.

Taiteilijaelämäkerrat perustuvat toki taiteilijoiden itsensä kirjoittamiin kirjeisiin, päiväkirjoihin, heidän antamiinsa haastatteluihin ja muuhun materiaaliin, mutta myös muisteluihin.

Muusikot ovat usein kirjoittaneet musiikinhistoriasta. Yhdyssana ”musiikinhistoria” viittaa musiikin vaiheisiin, kun taas musiikki ja historia erikseen kirjoitettuna viittaavat tutkimukseen ja kirjoitukseen. Musiikista ennen nauhureiden ja äänilevyjen aikaa on vain kirjoitettua tietoa. Musiikin kokemista ei ole helppo kuvata sanallisesti, vaikka juuri se on kuulijan kannalta musiikissa tärkeintä.

Vain harvat pystyvät luomaan musiikkia. Musiikkiteos toimii pohjana esityksille ja tulkinnoille. Hurstinen sävelsi, sovitti, esitti ja kirjoitti musiikista. Muistelmissaan hän käyttää kaunista kieltä ja osaa pukea sanoiksi musiikin ja sen välittämisen merkityksen itselleen ja muille koskettavalla tavalla. Ennen Hurstista, myös Helsingin musiikkiopistossa opiskelleesta viulisti Eelis Jurvasta (1873–1934) on hänen sisarensa Aura Jurga (1935) kirjoittanut kauniin muistelmateoksen.

Myöhemmin viulistik Heimo Haitto (1976) ja Lajos Garam (2007) ovat kirjoittaneet elämästään viulistina ja Antero Karttunen (2004) kirjoitti viulutaiteilija Anja Ignatiuksen elämäkerran.

Sulo Hurstisen tuotantoa jäljittämässä

Maire Pulkisen (1958) toimittamassa Suomalaisia musiikintajia -teoksessa Sulo Hurstinen kertoo ”ylitöihinsä” kuuluneen säveltelyn, jonka parissa hän oli vuosikymmeniä puuhaillut. Samoin hän oli sovittanut lukuisia sävellyksiä viululle. Muistokirjoituksessa Helsingin Sanomissa 12.9.1979 oli lause: ”Hurstinen tunnetaan myös viulusäveltäjänä ja Viulukoulustaan”. Hurstisen sävellyksestä Capriccioso löytyi muutama ilmoitusluontoinen esittely päivälehdissä. Aineistot ovat olleet melkoisen kaivamisen takana, eikä kaikki ole varmasti löytynyt. Osaa aineistoista ei ole käytetty puutteellisten lähdetietojen vuoksi.

Koska aloittaessani tämän teoksen kokoamisen en tiennyt isäni enosta juuri mitään, käännyin Kangasalan seudun paikallishistoriaa hyvin tuntevan historioitsijan, Raine Raition puoleen. Sain häneltä arvokkaita vinkkejä. Hän oli itse kirjoittanut Sydän-Hämeen lehden joulunumeroon vuonna 1991 artikkelin ”Suomalaisen viulutaiteen uranuurtaja Sulo Hurstinen”. Lisäksi sain vinkin professori Erkki Ala-Könnin tekemistä Sulo Hurstisen ja hänet tunteiden aikalaisten haastatteluista, joita säilytetään Tampereen yliopiston kansanperinteen arkistossa. Sain sieltä kyseiset vuosina 1969–1975 tehdyt haastattelut cd-äänitteinä, jotka kirjoitutin tekstiksi. Nämä äänitallenteet ovat ainoita, joilta Sulo Hurstisen puhetta voi kuulla.

Halusin kuulla hänen soittoaan. Tilasin kuunteluajan Suomen Kansalliskirjaston musiikkiosaston kuunteluhuoneeseen 9.3.2015. Sitä varten kerättiin cd-levylle kolme Sulo Hurstisen soittamaa kappaletta: 1) Sulo Hurstinen, Ulla Katajavuori: ”Voi äiti parka ja raukka”, 2) Selim Palmgren: ”Illusion” ja ”Suomalainen kehtolaulu”, gooo976. Tuntui hämmentävältä istua lasikopissa kuulokkeet korvilla ja kuunnella soittoa, jonka esittäjä oli jo kauan sitten kuollut sukulaiseni. En aiemmin musiikkia

Allegro Capriccioso Sulo Hurstinen

Allegro giocoso

giocoso

f senza rit.

f senza rit.

3

Sulo Hurstisen sävellyksen Capriccioso 1. sivu.
KANSALLISKIRJASTON KÄSIKIRJOITUSKOKELMA C.11.244.115.

kuunnellessani ollut ajatellut olivatko esittäjät eläviä vai kuolleita. Silloin ensimmäisen kerran toivoin, että olisin tuntenut Sulo Hurstisen.

Sukulaiset olivat kertoneet, että Sulo soitti usein radiossa ja häntä myös haastateltiin. Yleisradion arkistosta koetin saada äänitteitä Sulo Hurstisen haastatteluista ja radiokonserteista. Yhtäkään haastattelua ei arkistoista löytynyt. Yleisradio aloitti toimintansa vuonna 1927 ja samoihin aikoihin aloitti myös Radio-orkesteri (myöh. Radion sinfoniaorkesteri) toimintansa. Hurstinen esitti orkesterin solistina muun muassa Vieuxtempsin 4. viulukonserton 1930-luvun alussa ja oli mukana joissakin orkesteriesityksissä. Radion sinfoniaorkesterin historiassa (Maasalo 1980) Sulo Hurstisen nimi esiintyy sekä henkilöhakemistossa että solistiluettelossa, orkesterin jäsen hän ei koskaan ollut. Sibeliuksen viulukonserttoa soitettiin radiossa 1930-luvulla radio-orkesterin omin voimin kolmeen otteeseen, solisteina Sulo Hurstinen, Anja Ignatius ja Karin Rossander-von Benda. Täys- ja jälkiromanttisessa ohjelmistossa olivat muurinmurtajina soitinkonsertot. Sulo Hurstinen soitti omassa konserttissaan Max Bruchin viulukonserton. Pianokonserttosarjassa hänen tyttärensä Irma Hurstinen soitti César Franckin Sinfoniset muunnelmät. (Maasalo, emt., 50, 64–65)

Ylen nauhoituksia on paljon tuhoutunut ja tuhattu. Aluksi säästöysistä vanhojen nauhojen päälle nauhoitettiin uusia ohjelmia. Ylen äänitearkistosta löytyi yksi nauha, missä Sulo Hurstisen nimi esiintyi. Kyseessä oli Jooseppi Päivärinnan haastattelu Päivä Pekka kotipiirissä -nimisessä ohjelmassa vuonna 1961. Siinä Niilo Ihamäki haastatteli Jooseppi Päivärintää hänen isästään, kansankirjailija ja valtiomies Pietari Päivärintästä (1827–1913), joka oli ollut Ylivieskan lukkarina 50 vuotta. Jooseppi kertoi Hurstisen käynnistä isänsä luona:

Ja sitten siellä kävi vielä merkittävä vierailija, sen aikainen ainoa konsertoiva viulutaiteilija Sulo Hurstinen. Hän oli Pohjanmaalla konserttikiertueellaan ja tuli ilahduttamaan ja tervehtimään kirjailijavanhusta kotiini. Ja hän soitti siellä isäni kammarissa, niitä kappaleita, en muista, mitä hän soitti, mutta se oli, se oli jotakin niin suurenmoista silloin, sillä olihan elävä musiikki ainoa mitä silloin voitiin kuunnella, ei ollut levysoittajia, puhumattakaan radioista tai muusta sellaisista. Isäni oli harras kuuntelija. Hän kuunteli hyvin tarkkaan ja näki että hän nautti tavattomasti tästä soitosta. Myöhemmin sitten olen tirehtööri Hurstisen kanssa jutellu ja hän sano, että se oli

yhtä unohtumaton hetki hänelle, hän tulee ikänsä sen muistamaan.
(Yle-äänite: "Päivä-Pekka kotipiirissä" 24.5.1961)

Ylen arkistosta löytyi luettelo pikaäänitteistä, joita Hurstisen soitosta oli tallennettu sekä muutama cd-levy, joihin niitä oli koottu (Liite 1). Ensimmäiset pikanauhurit tulivat käyttöön 1930-luvulla. Äänitteitä näytetään tehdyn viulutaiteilijan 40- ja 70-vuotispäivien lähestyessä. Aineistoa saa ostaa Ylen arkistomyynnistä. Ajalle tyypillistä oli erilaisten kansanmusiikkikappaleiden soittaminen. Kappaleiden säveltäjät olivat useimmiten suomalaisia. Hurstinen sävelsi ja sovitti myös kansanmusiikkikappaleita. Hänen konserttiäänityksiään tai sooloesityksiään tunnetuista viulukonsertista ei Yle-radion arkistoaineistossa ollut. Suvun piirissä liikkui huhu, jonka mukaan Sulo olisi riitaantunut Yleisradion kanssa ja kieltänyt musiikkinsa soittamisen radiossa. Syytä ei tiedetä ja asiaa on jokseenkin mahdotonta enää selvittää. Ylen johtokunnan kokousluetteloita säilytetään Elinkeinoelämän keskusarkistossa Mikkelisissä ja hallinto-neuvoston pöytäkirjoja Pasilassa, hyvin todennäköisesti asiaan liittyviä dokumentteja ei ole olemassa.

Sain Sulo Hurstisen tyttärentyttäreltä, Marjatta Groundstroemilta cd-levyn, jonka hän oli saanut Yleisradion äänitearkistosta. Siihen on tallennettu neljä Sulo Hurstin (hän käytti lyhyen aikaa Hursti-nimeä) säveltämää viulukappaletta: "Capriccioso", "Kansanlaulu", "Polkka", "Scherzino". Viulusooloja esittävät Sulo Aro ja Tuomas Haapanen. Pianisteina säestivät Pentti Koskimies ja Irma Ruuskanen. (Yleisradion arkisto – Radion äänitearkistot)

1900-luvun alku oli valtavaa musiikillisen kehityksen aikaa myös Suomessa. Sulo Hurstinen opiskeli vielä Helsingin Musiikkiopistossa, kun Sibeliuksen viulukonsertto kantaesitettiin. Samana vuonna (1904) tapahtui ensimmäinen gramofonilevyjen äänittäminen Suomen kamaralla. Englantilaisen Gramophone-yhtiön teknikko saapui siirrettävine äänityslaitteineen paikan päälle. Ensimmäisiin levytysseisioihin osallistuneet taiteilijat olivat pääosin laulajia. Gramofonen viimeinen levytystilaisuus Helsingissä oli vuonna 1913, siihen osallistui myös Sulo Hurstinen (Liedahl 1977). Ensimmäinen maailmansota ja itsenäistyminen katkaisivat levytuotannon Suomessa moneksi vuodeksi. Suomalaisten äänilevyjen tuotanto kasvoi vuonna 1929 räjähdysmäisesti, lehdistössä puhuttiin "gramofonikuumeesta". Etusijalle nousi uudentyypinen tanssi-iskelmä. Vuoden 1929 suosituimmat suomalaiset levyt olivat enimmäkseen mol-

Uusi kotimainen viulusävellys

Westerlundin Musiikkikaupan kustannuksella on äskettäin ilmestynyt painosta viulutaiteilija Sulo Hurstisen "Capriccioso" viululle ja pianolle. Sävellyksen olennaisena ominaisuutena on pirteä vauhdikkuus ja sujuvuus. Se on kirjoitettu kiitollisesti viululle, kuten sopii odottaakin säveltäjältä, joka itse tuntee täydellisesti soittimensa salaisuudet. Hurstisen "Capricciosossa" ei ole mitään ihmeellistä, ei mitään uusien teiden sanottavampaa etsintää, mutta muusikon käsialan tuntee sen joka tahdista. Päätaite lähtee liikkeelle vauhdikkaasti ja rytmillisen eloisana, viuluosa sopivasti ko-

risteltuna ja huipennuksessa soittimelle luontaisin keinoin tehostettuna. Säestyksen oikutteleva rytmi antaa oman hauskaasti läikähtelevän osuutensa päätaiteen luonteeseen. Hitaassa välitaitteessa on tunnelmallisesti laulava teema trioleihin jaetun säestysrytmin myötäilemänä. Muunneltu kertaustaite tarjoaa paljon värikkyyttä etenkin taiturillisessa viuluosassaan kaksoisotteineen ja kadensseineen.

Sulo Hurstisen "Capriccioso" on, kuten sanottu, viululle taitavasti kirjoitettu, ja sen sävelsanonta ei ole myöskään kuivaa, tekemällä tehtyä musiikkia, vaan sisältää bravuuria, jossa tuntee etevän viulutaiteilijan ja rehellen muusikon sydämen sykkeen.

T. K—la.

Sulo Hurstisen tallentama
Capricciosoa esittelevä lehtileike.

livalsseja, hallitsevina soittimina olivat viulu ja harmonikka.

Klassisella musiikilla oli omat harrastajansa, mutta levytysten kokonaismääristä klassisen musiikin osuus oli pieni. Edelleenkin klassinen musiikki muodostaa merkittävän osan äänitetuotannosta, vaikka sen markkinaosuus on nykyisin alle kymmenen prosenttia. Äänilevymusiikin suosio 1900-luvun alussa perustui siihen, että kuluttajilla oli ensi kertaa mahdollisuus kuunnella tunnettujen taiteilijoiden esityksiä kotonaan. Kolmekymmenluvulla levyjen soitto radiossa oli vielä ollut harvinaista, sillä radioasemat suosivat elävää musiikkia. 1930-luvulla äänilevytuotannossa alettiin kokeilla uusia teknisiä ratkaisuja, kuten päällekkäisäänitystä. Jascha Heifetz (1901–1987) levytti Bachin kaksoisviulukonserton duettona itsensä kanssa. Äänilevyjen käyttö radiossa yleistyi sodan jälkeen television leviämisen myötä (Gronow 2013).

Ensimmäiset Sulo Hurstisen säilyneet levytykset ovat 1930- ja 1940-luvuilta:

1937: viulusoolo, "Mustalaissäveliä" (sov. Sulo Hurstinen) ja "Suomalainen kehtolaulu" (sov. Sulo Hurstinen)

1938: viulusoolo (pianon säestyksellä), "Illusion" (Selim Palmgren) ja "Suomalainen Humoreski" (Selim Palmgren)

Sulo Hurstinen

Aikoinaan hyvin tunnettu viulisti Sulo Hurstinen (1881–1979) on jo nykypolvilta jäänyt unholaan. Hänen merkittävä uransa nousee tässä teoksessa esiin hänen kaukaista sukulaistaan kohdanneen onnellisen sattuman kautta.

Kangasalla asuva, jo eläkkeelle jäänyt yhteiskuntatieteiden tohtori Ranja Aukee löytää mumminsa perintölipastosta isänsä enon muistokirjoituksen. Siinä kerrotaan Hurstisen soittaneen ensimmäisenä suomalaisena viulistina Sibeliuksen viulukonserton Suomessa ja ulkomailla. Konserton historiaan perehtyminen johtaa toiseen onnelliseen sattumaan, toimittaja saa käsiinsä Hurstisen julkaisemattomat muistelmat.

Sulo Hurstinen syntyi Kuhmalahdella kanttori Hurstisen monilapsiseen perheeseen. Lapsen lahjakkuuden todenneet hyväntekijät auttoivat häntä kouluun Hämeenlinnaan ja sieltä Helsingin Musiikkiopistoon opiskelemaan viulunsoittoa. Siitä alkoi ura, joka teki Hurstisesta suomalaisen viulutaiteen uranuurtajan, joka valitsi konsertoivan viulistin uran, piti yli 1 500 henkilökohtaista konserttia ja opetti viulunsoittoa vuosikymmenten ajan.

Tutkija halusi täydentää muisteluita perhetaustaa ja tuotantotietoa lisäten. Kirja rakentuu vuoropuheluksi taiteilijan ja tutkijan välillä. Kirja nostaa esiin ihastuttavan persoonan ja valottaa esittävän taiteilijan, viuluvirtuoosin elämänpolkua Suomen kulttuurielämän nousukaudella 1900-luvun alusta lähtien.

9 789515 684882